

DUSEK TAMÁS

A regionális gazdaságtan Thünen előtt

Regional economics before Thünen

SZERZŐ:

DUSEK TAMÁS, egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, dusekt@sze.hu,
ORCID: 0000-0001-9953-2127

JEL kód: R10, B10

Kulcsszavak: regionális gazdaságtan • skolasztikusok • Cantillon
• elméletörténelem

Absztrakt: A regionális gazdaságtan, és különösen a telephelyelméletek tárgyalása során rendszerint elég erőteljesen jelenik meg az elméletörténelmi előzmények felvázolása, így Thünen, Marshall, Weber, Lösch megemlézése és valamilyen szintű bemutatása elmaradhatatlan egy általános regionális gazdaságtani tankönyvben. Ami viszont a hagyományos, klasszikus közgazdaságtan főáramát illeti, gyakori vádként jelenik meg a regionális gazdaságtan tankönyveiben, hogy „térnélküli csodavilággal” foglalkozott. Jelen tanulmány ennek a tételnek az eredetét és elfogadhatóságát vizsgálja. Időrendben nézve foglalkozik az ókori és a skolasztikus szerzők területi gazdasági elemzéseivel, részletesebben pedig Richard Cantillonnal, valamint említés szintjén néhány, a regionális gazdaságtan kánonjából kimaradt 19. századi szerző regionális gazdaságtani írásaival. A tanulmány konklúziója, hogy a „térnélküli csodavilág” nem indokolható, a területi gazdasági kérdések szerves részét képezték a preklasszikus és klasszikus közgazdászok munkásságának, de nem a tér és a távolság volt a kiindulópontjuk, hanem a gazdasági jelenségek magyarázata, amelynek során akkor vették figyelembe a távolságot és a teret, amikor az indokolt volt. A tér és a távolság a matematikai formalizmus révén került ki a közgazdaságtan főáramából a huszadik század első felében.

AUTHOR:

TAMÁS DUSEK, Professor, Széchenyi István University, dusekt@sze.hu, ORCID:
0000-0001-9953-2127

JEL code: R10, B10

Keywords: regional economics • scholastics • Cantillon • history of economic thought

***Abstract:** In the study of regional economics, and especially of location theory, the theoretical antecedents are usually quite strongly presented, so the mention and some level of discussion of Thünen, Marshall, Weber, Lösch is indispensable in a general textbook on regional economics. As for the mainstream of traditional, classical economics, it is often accused of being a „wonderland of no spatial dimension”. This paper examines the origin and plausibility of this thesis. In chronological order, it deals with the regional economic analyses of ancient and scholastic authors, in more detail with Richard Cantillon, and at the level of mention with the regional economic writings of some 19th century authors who have been left out of the canon of regional economics. The conclusion of the paper is that the „wonderland of no spatial dimension” cannot be justified, that spatial economic issues were an integral part of the work of preclassical and classical economists, but that their starting point was not space and distance but the explanation of economic phenomena, taking into account distance and space when justified. Space and distance were brought out of the mainstream economics through mathematical formalism in the first half of the twentieth century.*

BEVEZETÉS

Rechnitzer János munkássága maradandó nyomot hagyott és folyamatosan jelen van a regionális tudományi szakma egészében, a regionális kutatók következő generációi számára is inspirációt jelentve. 2021-ben, nyugdíjba vonulása alkalmából tekintettem át, személyes emlékekkel kiegészítve, hatalmas életművének néhány szeletét. Professzor úr a Regionális Kutatások Központja győri intézete, valamint a Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola alapítójaként és vezetőjeként rendkívül sok fiatal kutatónak indította el és támogatta tudományos pályafutását. Már egyetlen tudományos intézmény megalapításával is kevés kutató büszkélkedhet, kettő megszervezésével pedig csak kivételes esetekben találkozhatunk. Ezen intézményalapítások miatt a győri regionális kutatók joggal mondhatják magukról, hogy „Mi valamennyien Rechnitzer János Köpönyegéből bújtunk ki” (Dusek, 2021:133.).

Közös publikációnk nem volt, mert kutatási témáink nem érintkeztek szorosan egymáshoz. Jelen írás így távolról kapcsolódik a magyarországi regionális tudomány intézményesülése szempontjából fontos, gyakran hivatkozott és későbbi írásokba is sokszor beépülő két alapmunkájához, a „Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához” című

többszerzős könyvhöz és a „Regionális gazdaságtan” című, Lengyel Imrével közösen írt könyvéhez. Az első munka 1994-ben jelent meg az MTA Regionális Kutatások Központja kiadásában, nagy úrt betöltve, miután Illés Iván Regionális gazdaságtan című 1975-ös egyetemi jegyzete már rég nem volt elérhető. A kötetet Rechnitzer János szerkesztette, és egyedül ő írt benne két fejezetet, az egyiket az erőforrások mobilitásáról, a másikat a regionális gazdasági növekedésről.

A két kötetben a legtöbb elmélettörténeti előzményt a telephelyelméletekkel kapcsolatban találhatunk. A sokak által a regionális gazdaságtan alapítójának tartott Thünen mezőgazdasági telephelyelméletével indul a nagy szereplők sora, majd Weber, Lössch és Isard munkássága viszonylag részletesebben, 1-2 oldalnyi terjedelemben került bemutatásra. A terjedelmi korlátok azonban nem teszik lehetővé az említett szerzők életművének (például Thünennek egyedül több mint ezeroldalas, négy könyvből álló főműve), előzményeinek, hatásainak, értékeléseinek napjainkban való relevanciájának az alapos tárgyalását. Emellett még kevésbé lehetséges a Thünen előtti térgazdaságtani előzmények bemutatása, amely hiány azt az illúziót keltheti az olvasóban, hogy Thünent megelőzően nem foglalkoztak térgazdaságtani kérdésekkel a közgazdasági szerzők.

Jelen írásban ezért a regionális gazdaságtan kapcsán jellemzően nem tárgyalt korai előfutárokról lesz szó, nem állítva azt, hogy egy általános igényű elemzésen belüli néhány elszórt térgazdasági megjegyzés akár csak meg tudná közelíteni Thünen, Weber vagy Lössch térgazdasági fókuszú, rendkívül szisztematikus tárgyalását. Azt a tételt azonban cáfolják a példák, hogy a korai gazdasági írók „térnélküli csodavilággal” foglalkoztak. Ennek a tételnek a bemutatása kapcsán kitérek a skolasztikusokra és az ókori szerzőkre, majd Richard Cantillonnal foglalkozom a terjedelmi korlátok adta kereteken belül.

„TÉRNÉLKÜLI CSODAVILÁG”?

A 20. század második felének egyik legbefolyásosabb elmélettörténésze, a holland Mark Blaug szerint Thünent, Ricardót, Webert és Marshallt leszámítva „a közgazdaságtan főárama a tizenkilencedik században és a huszadik század első felében nem törődött a területi problémákkal, és nem túlzás azt állítani, hogy az egész klasszikus és neoklasszikus közgazdaságtan, nagyjából 1950-ig, ténylegesen be volt zárva az Isard által találónan megfogalmazott »térdimenzió nélküli csodavilágba«” (Blaug, 1979:21.). Isardnak az a törekvése, hogy egy új kutatási területet alapítson meg, a saját szempontjából érthetővé teszi, hogy elsőbbsége érdekében igyekszik megfélemlíteni a témakör elődeiről (ugyanaz megfigyelhető volt a sok évtizedes kutatási hagyományokat mellőző Krugmannál is az 1990-es években), de Mark Blaug állítása meglepő, hiszen az említett cikkében maga Blaug is hivatkozik néhány kevésbé ismert 19. századi szerzőre (az amerikai Charles Elletre, a francia Emile Cheyssonra, az ír Dionysius Lardnerre, az itáliai Achille Loriára). Emellett elmélettörténészként olvasnia kellett a klasszikusok eredeti munkáit is, amelyek tele voltak területi kérdések tárgyalásával is, jellemzően a szállítást és szállíthatóságot, a helyi piacokat és azok összekapcsolódásait, a város-falu kapcsolatokat, a területi és nemzetközi munkamegosztást vizsgálva, még ha nem is az volt a fő fókuszuk, mivel a tudományos szakosodás még nem termelte ki a speciálisan területi kérdéssel foglalkozó kutatók közösségét.

A fenti két szerző (Isard és Blaug) abból a szempontból fontos, hogy befolyásos kutatóként sok későbbi szerző kritika nélkül vette át elmélettörténettel kapcsolatos értelmezésüket, miszerint a hagyományos közgazdaságtan „tér nélküli csodavilággal” foglalkozik, és ezzel jelentősen hozzájárultak ehhez az eredeti művek olvasása révén könnyen cáfolható mítosz elterjedéséhez. Néhány példát említve csak, Richardson úgy ír: „a hagyományos közgazdasági elmélet nem veszi figyelembe a területi szempontokat. Bár a klasszikus közgazdászok írtak a gazdasági tevékenységek evolúciós jellegéről, formális elemzésük elsősorban a statikus, tér nélküli világra (amit Isard dimenzió nélküli csodavilágnak nevezett) vonatkozott” (Richardson, 1969:1.). Hasonlóan fogalmaz Ohta: „A távolság változója régóta nélkülözött eleme az ortodox közgazdaságtannak; a gazdasági távolság csak az érvelést feleslegesen bonyolító tényezőként volt kezelve” (Ohta, 1988:3.). Fujita, Krugman, Venables szerzőhármás Térgazdaságtana így kezdődik: „A főáramú közgazdaságtan hagyományosan figyelemre méltóan kicsi figyelmet szentel a gazdasági tevékenységek térbeliségének” (Fujita – Krugman – Venables, 1999:XI.). (Bár ez „a kicsi figyelmet szentel” egy óvatos megfogalmazás.)

Norman telephelyelméletről, növekvő hozadékról és szállításról szóló könyve első két mondata szerint: „Gyakran megállapítják, hogy a gazdasági viselkedés területi aspektusa a gazdasági elemzésnek viszonylag figyelmen kívül hagyott része. A verseny mikroökonómiai elméleteire (tökéletes, monopolisztikus, oligopolisztikus) vetett futó pillantás azt a benyomást kelti, hogy a gazdasági tevékenység a tér egyetlen pontjában zajlónak feltételezett” (Norman, 1979:1.). Az utóbbi megjegyzés nagyrészt érvényes Cournot-ra, akinek 1838-as példájában ugyan ásványvizet palackoznak a duopol piaci szereplők, de a piactól való távolság nem lesz magyarázó erő. Cournot Walras barátságos hivatkozása révén bekerült a kánonba, amit Ekelund és Hébert (1999) szerint Walras személyes elfoglaltságai is befolyásolhattak. Walras úgy is tisztelte Cournot-t, mint apjának a jóbarátját. Ezzel szemben az alkalmazott kutatásokhoz közel álló, a közlekedési hálózatok elemzése révén területi elemzéseket végző francia mérnök-közgazdászok iránti sértettsége miatt személyes ellenszenvet érzett, mivel kétszer is megbukott az École Polytechnique felvételi vizsgáján. Norman értékelése csak a walrasi hagyományokon alapuló mikroökonómiai elemzésre érvényes, amely az 1930-as évekre vált a matematikai formalizmus módszertani felsőbbrendűségét hirdetni kezdő főáramú közgazdaságtan sajátosságává, ahol a tér nélküliségen kívül további több tucatnyi, együttesen soha fel nem oldott valóságidegen, valóságellentétes feltételezéssel élnek (mint pl. a termékek tökéletes homogenitása, oszthatósága, időtlensége, tökéletes informáltság és előrelátás). A területi elemzéseknél pedig megjelentek az olyan furcsa leegyszerűsítések, mint a kettő pontból álló gazdaság, a pontokat régióknak nevezve (Krugman modellje is ilyen a Földrajz és kereskedelem című könyvében), a lineáris település, a kör alakú gazdaság. A „tér nélküli csodavilág” azonban a matematikai formalizmust megelőzően nem volt jellemzője a közgazdaságtannak, azon belül a mikroökonómiának, épp ellenkezőleg, a távolság és a piacméret szerepet játszott az elméletalkotásban, a Blaug által említett Elletnél, Cheyssonnál, Lardnernél, valamint Launhardt nál (aki bekerült a regionális gazdaságtan rövid elmélettörténeteibe), Dupuit-nél, Hadleynél. Az említett szerzők a 19. század közepén vagy második felében alkottak, többségüknél a térbeli piaci szerkezetek vizsgálatánál szerepet játszott a távolság és a vasúti tarifaképzés problémája, ami összeegyeztethetetlen a „tér nélküli csodavilág” gondolatával (Cross – Ekelund, 1980; Ekelund – Hébert, 1999).

A „térnélküli csodavilág” elméletörténeti mítoszának propagálása ahhoz hasonló, mint a skolasztikus gondolkodók lejárására a protestánsok által a 17. században kitalált és többé-kevésbé sikeresen elterjesztett mítosz, miszerint a skolasztikus gondolkodók olyan értelmetlen kérdésekkel foglalkoztak, hogy hány angyal fér el egy tű hegyén. Ez az eredeti skolasztikus írásokban sehol fel nem lelhető kérdés, a hozzátartozó attitűd, az értelmetlenségek skolasztikusok általi vizsgálata pedig cáfolható annak bemutatásával is, hogy a területi gazdasági kérdések milyen széles körét vizsgálták a 13–15. századi egyházi szerzők. A skolasztikusok morálfilozófiai fejtegetései a Biblia, az egyházatyák, a görög filozófia (első-sorban Arisztotelész), a római és kánonjog, valamint a skolasztikusok saját bölcsességének szintéziséen alapultak. Mai értelemben véve természetesen nem közgazdászok voltak, de az egyéni viselkedés útmutatójuként szolgáló vallási és erkölcsi javaslataikat gyakran átszöttek gazdasági kérdések tárgyalásával. A hagyományos elméletörténelmi áttekintések többsége még csak nem is említi őket a közgazdaságtan előfutárai között, de vannak kivételek, így Schumpeter (1954), Rothbard (2006), Farkas (2022) érdemben, Landreth és Colander (2002), Roncaglia (2005) röviden foglalkozik velük.

A skolasztikusok számára az egyik központi gazdaságfilozófiai, erkölcsi kérdést az igazságos ár témaköre jelentette, amelyet rendre átszötte az árak és a kereslet-kínálat területi különbségeinek a tárgyalása. A skolasztikusok egy részének az igazságos ár a piacon kialakult ár volt, ami a helyi kereslet-kínálat eltérései miatt helyszínről helyszínre eltérő lehetett. A skolasztikusok másik része a költségeket plusz egy méltányos hasznot tartalmazó árat tartott igazságosnak, és ez szintén városról városra eltérő lehetett. A legnagyobb hatású skolasztikus gondolkodó, Aquinói Szent Tamás (1224–1274) szerint a bőségesebb kínálatú helyen egy termék ára alacsonyabb, mint egy szűkösebb kínálatú helyen. Ezt a gondolatát később számos további skolasztikus szerző megismétli. A kereskedők a térbeli kínálat közötti egyenlőtlenséget mérséklilik azzal, hogy megvásárolják a termékeket a nagyobb kínálatú helyen és elszállítják a kisebb kínálatú helyre (Rothbard, 2006:53.).

Szent Tamás foglalkozott a Cicero által felvetett következő erkölcsi kérdéssel is: egy kereskedő gabonát szállít egy éhínség által sújtott területre. Tudja, hogy hamarosan más kereskedők érkeznek, a sajátjánál sokkal nagyobb mennyiségű gabonával. Vajon a kereskedőnek kötelessége-e elmondani az éhezőknek, hogy hamarosan újabb gabonaszállítmányok érkeznek, és emiatt alacsonyabb árat tud érvényesíteni, vagy hallgassa-e el ezt az információt? Cicero szerint az információt fel kell fednie a kereskedőnek, és alacsonyabb áron kell eladnia a gabonát. Szent Tamás azonban máshogyan érvelt. Mivel a többi kereskedő érkezése egy jövőbeli esemény, ami ezért bizonytalan, Szent Tamás szerint az igazságosság nem követeli meg a versenytársak lehetséges érkezésének a feltárását, a kereskedő azonban erényesen viselkedik, ha mégis elmondja (Rothbard, 2006:53.). További, a területi interakcióra vonatkozó elemzése szerint a kereskedők a tengeri szállítással nagyobb kockázatot vállalnak, ami nagyobb hasznot eredményez. A kereskedők fontos funkciójaként írja le, hogy a bőségesebb helyekről a szűkösebb helyekre szállítsák az árukat.

Richard de Middleton (1249–1306) Rothbard szerint először alkalmazta a kölcsönösen előnyös csere elvét (szemben az arisztotelészi egyenlő értékek cseréjével) a nemzetközi kereskedelemre. Middleton példájában az egyik ország gazdag gabonában, szegény borban, a másik ország pont fordítva. A csere révén mindkét ország jobban jár, a kereskedők szintén haszonra tesznek azért az áruk szállításával. Mindezek a példák mutatják, hogy a skolaszti-

kus szerzők a valóságból, a világ térben (természetföldrajzilag, klimatikusan, társadalmilag) differenciált voltából indultak ki, a „térnélküli csodavilág” elemzése az utókor indokolatlan vádjá lenne.

A klasszikus közgazdaságtant megelőző több mint kétezer év gondolkodói a távolságon kívül egy másik jellemző területi gazdasági kérdéskörrel is visszatérően foglalkoztak, nevezetesen a települések kialakulásával, a városok és falvak kapcsolatával, a településhálózat rendszerével, a városokon belüli specializációval, a helyi tudásáramlással és a tranzakciós költségekkel. Platón elsősorban Az államban, Xenophón a Cyropaediában, Arisztotelész a Politikában, őket követően pedig ókori és középkori szerzők (keresztények, muszlimok, kínaiak) sokasága elemezte a területi munkamegosztás hatását és a nagyobb népességtömrülıések, városok létrejöttének elınyeit és hátrányait. Álljon itt Xenophón elemzése, amelyben térbeli szempontok explicit módon jelennek meg, és amely kísértetiesen hasonlít Adam Smith több mint kétezer évvel későbbi leírására a piac méretérıl és a specializációról: „Mert ahogyan a nagyvárosokban minden más mővészetet is kiválóan fejlesztenek, ugyanígy a királyi palotában az ételeket is kiválóan, kifinomultan készítik el. Mert a kisvárosokban ugyanaz a mesterember székeket és ajtókat, ekéket és asztalokat készít, és gyakran ugyanez a mesterember házakat épít, és még így is hálás, ha csak annyi munkát talál, hogy eltartsa magát. És természetesen lehetetlen, hogy egy sok szakmát űzı ember mindegyikben jártas legyen. A nagyvárosokban viszont, mivel sok embernek van igénye az egyes iparágakra, egy-egy szakma, sőt nagyon gyakran még egy egész szakmánál is kevesebb, elegendı egy ember eltartására: az egyik ember például cipıket készít férfiaknak, a másik nőknek; és vannak olyan helyek is, ahol az egyik ember csak azzal keresi a kenyerét, hogy cipıket varr, a másik azzal, hogy kivágja őket, a harmadik azzal, hogy összevarrja a felsırészt, míg van egy másik, aki egyiket sem végzi, csak összeszereli az alkatrészeket. Ebbıl természetesen következik, hogy aki egy nagyon speciális munkának szenteli magát, az köteles azt a lehetı legjobb módon végezni” (Xenophón: Cyropaedia, idézi Lowry, 1979:73–74.).

RICHARD CANTILLON

A kalandos élető Richard Cantillon 1680 körül született Írországban, élt Franciaországban, Spanyolországban, Hollandiában, majd Londonban hunyt el 1734-ben egy felderítetlen gyilkosság áldozataként. Életének rejtélyes részleteit, valamint munkásságát jól bemutatja Murphy (1986) életrajza. Esszé a kereskedelem természetérıl (Essai Sur La Nature Du Commerce En Général) címő francia nyelvő munkáját 1730 körül írta. A szöveg sokáig kézirat formájában létezett csak, és szűk, de befolyásos körben (Hume, Montesquieu, Quesnay és mások) volt ismert, míg végül 1755-ben nyomtatásban is megjelent, ami a kor szak publikálási szokásait tekintve nem rendkívülı késlekedés. Napjaink tudománymetriai elvárásai alapján a 150 oldal körülı publikáció értéktelen lenne, mert nem folyóiratban jelent meg. A közvetlen kortársak és utódok között az elismertsége nagy volt (Spengler [1954] 38 szerzıt sorol fel, akikre hatott valamennyire), de néhány évtized múlva a munka a feledés homályába merült és csak Jevons 1881-es tanulmánya hívta fel újra a figyelmet rá. Tényleges hatása valószínőleg nagyobb volt a 18. század közepén gyorsan növekvı számú közgazdasági szerzıre, mint a hivatkozottsága, mivel több későbbi közgazdászt (köztük David

Hume-ot, aki ismerhette a kéziratot 1752-ben megjelent esszékötete előtt, valamint Adam Smith-t, aki jellemzően alig hivatkozott a korábbi szerzők közül) vádolnak egyes elmélet-történészek azzal, hogy hivatkozás nélkül vettek át gondolatokat, tartalmakat Cantillontól. Néhányan nem Adam Smith-t, hanem Richard Cantillont tartják a közgazdaságtan atyjának (így az idézett szerzők közül Rothbard és Spengler), az első olyan szisztematikus szerzőnek, aki átlátta a gazdaság működésének kölcsönös függőségeit, aki képes volt követni egyes eseményeknek vagy gazdaságpolitikai intézkedéseknek nemcsak a közvetlen hatásait (ami napjainkban is jellemző elemzési hibája maradt egyes közgazdászoknak), hanem azok távolabbi tovaryűrűző hatásait is.

Cantillont Lösch és a regionális gazdaságtan legfontosabb 18. századi előfutárának tekintik Ponsard, aki a regionális gazdaságtan elmélet-történetét bemutató könyvében Cantillonnal kezdi a tárgyalást (Ponsard, 1983). Ezzel a felfogással, vagyis Cantillon mint a regionális gazdaságtan megalapítója (több mint 80 évvel megelőzte Thünenet) másoknál is találkozhatunk, így Edwards (2007) regionális és városgazdaságtani munkájában. Az időbeliség értelmében ez elfogadható lehet, de a hivatkozottság alapján nem, mert míg Thünnenek rengeteg követője és hivatkozója volt már életében is és nem sokkal halálát követően (elsősorban német nyelvterületen), keretet adva és hivatkozási pontot teremtve a diszkuszióhoz, addig Cantillon remekművét újra fel kellett fedezni több mint 100 évvel a halála után. További ellenvetés lehet, hogy Thünennél a kiindulópont a tér és a távolság volt a gazdaság térbeliségének vizsgálatához, Cantillon pedig az általános gazdaságméletbe kívánta integrálni a teret és a távolságot.

Cantillon elemezte a városok és falvak kölcsönhatását és egymásrautaltságát, a közlekedést és a szállítási költséget, amely létrehozta a települések rendszerét, a szállítási és egyéb tranzakciós költségekkel magyarázatot adott a központi piac helyek létrejövetelére. Bármilyen is a föld megművelése, a parasztnak közel kell lakniuk a megművelt földhöz, különben az idő nagy része a földre járással és hazamenettel telne el (Cantillon, 2015:58.). A városoknak a hajózható folyók vagy a tengerpart közelében kell lenniük, a szállítási lehetőségek miatt (Cantillon, 2015:70., 73.). A főváros olyan város, mint a többi, azzal a kivétellel, hogy a királyi udvar helyszíne, a divat, az életmód fejlesztője és mintaadója az ország többi része számára (Cantillon, 2015:72.). Ha megváltozik a főváros helyszíne, az azzal a következménnyel jár, hogy az elhagyott főváros elszegényedik, az új főváros helyszíne meggazdagodik (Cantillon, 2015:72.). Kitűnően látta, hogy a nyersanyagok és a mezőgazdasági termékek árai az egyensúlyi helyzetben is magasabbak lesznek a városokban, mint a termelés helyén, a szállítási költségek és a kockázatok fedezéséhez szükséges összeggel (Cantillon, 2015:193., 255.). A nagyméretű és romlandó termékeket túlságosan költséges vagy lehetetlen a városokba szállítani, ezért a termelési helyükön sokkal olcsóbbak. Az ilyen termékeket a városhoz közel termelik (Cantillon, 2015:257–259.). A feldolgozóiparban úgy látta, hogy amikor a termékek előállításához terjedelmes, súlyegységre vetítve kicsi értékű nyersanyagokat kell felhasználniuk, akkor a termelésük az ilyen nyersanyagok közelében gazdaságos. Ekkor a késztermékek városba szállítása olcsóbb, mint a nyersanyagoké (Cantillon, 2015:257.). A városi piacokkal kapcsolatban Cantillon rámutat arra, hogy a vevők és az eladók térbeli tömörülése sokkal előnyösebb, mint a vevőknek és az eladóknak is utazni és egymást felkeresni. A központi piacok óriási mértékben csökkentik a kereskedelem tranzakciós, szállítási, információs és egyéb költségeit (Cantillon, 2015:62–65.). Úgy gondolom,

hogy Cantillon munkásságának ez a rövid kivonata is bizonyítja, hogy több olyan mélyen-szántó gondolata volt, amelynek eredetét Thünenhez, Weberhez vagy Löschhöz szokták rendelni, köztük olyanok is, amelyek napjaink közgazdaszai és laikusai számára se mindig elfogadottak, például a térbeli árkülönbségek indokoltsága.

ÖSSZEGZÉS

„A klasszikusok »térnélküli csodavilággal« foglalkoztak” kijelentés motivációi inkább a tudományozsociológia és a pszichológia által vizsgálható, olyannyira távol áll a tényleges írások elolvasása révén levonható következtetésektől. Az intellektuális tisztesség elismeri az elődök munkáját és tökéletesíteni szeretné, nem pedig elhallgatni, letagadni vagy lesajnálani. Sok millió oldalnyi publikációt átolvasva lehetséges, hogy voltak »térnélküli csodavilággal” foglalkozó szerzők is, de ezt nem lehet kizárólagosnak vagy tipikusnak beállítani. A tér szerepének a vizsgálata inkább egy olyan elmélettörténeti forgatókönyvhöz hasonló, amikor a korábban már megszerzett tudás feledésbe merült, amit újra fel kellett fedezni.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány megírását az OTKA (K131937) támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

- Blaug, Mark: *The German hegemony of location theory: a puzzle in the history of economic thought*, History of Political Economy, 1979/1, 21–29.
- Cantillon, Richard: *Richard Cantillon's Essay on the Nature of Trade in General, A variorum edition*, London–New York, 2015, 513. <https://doi.org/10.4324/9781315794686>
- Cross, Melvin – Ekelund, Robert B.: *A. T. Hadley on monopoly theory and railway regulation: an American contribution to economic analysis and policy*, History of Political Economy, 1980/2, 214–233.
- Dusek Tamás: *Rechnitzer János, az alapító atya*, Tér-Gazdaság-Ember, 2021/2, 133–134.
- Edwards, Mary E.: *Regional and Urban Economics and Economic Development. Theory and Methods*, Auerbach Publications, Boca Raton, New York, 2007, 752. <https://doi.org/10.4324/9781315088969>
- Ekelund, Robert B. – Hébert, Robert F.: *Secret Origins of Modern Microeconomics: Dupuit and the Engineers*, Chicago, 1999, 468.
- Farkas Beáta: *A közgazdasági gondolkodás rövid története*, Budapest, 2022, 488.
- Fujita, Masahisa – Krugman Paul – Venables, Anthony. J.: *The Spatial Economy*, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1999, 382.
- Isard, Walter: *Location and Space-Economy*, Cambridge, Massachusetts, 1956, 380.
- Landreth, Harry – Colander, David C.: *History of Economic Thought*, Boston, 2002, 511.
- Lengyel Imre – Rechnitzer János: *Regionális gazdaságtan*, Budapest–Pécs, 2004, 391.
- Lowry, S. Todd: *Recent Literature on Ancient Greek Economic Thought*, Journal of Economic Literature, 1979/1, 65–86.
- Murphy, Antoin E.: *Richard Cantillon: Entrepreneur and Economist*, New York, 1986, 336.
- Norman, George: *Economies of scale, transport costs, and location*, Boston/The Hague/London, 1979, 205.

- Ohta, Hiroshi: *Spatial price theory of imperfect competition*, College Station, 1988, 247.
- Ponsard, Claude: *History of Spatial Economic Theory*, Berlin, 1983, 240.
- Rechnitzer János (szerk.): *Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához*, Győr–Pécs, 1994, 252.
- Richardson, Harry Ward: *Regional Economics*, London, 1969, 457.
- Roncaglia, Alessandro: *The Wealth of ideas, A History of Economic Thought*, Cambridge, 2005, 582.
- Rothbard, Murray N.: *Economic Thought Before Adam Smith*, Auburn, 2006, 556.
- Schumpeter, Joseph: *History of Economic Analysis*, Oxford, 1954, 1260.
- Spengler, Joseph J.: *Cantillon: First of the Moderns I.*, *Journal of Political Economy*, 1954/4, 281–295.

•
Marika Szaraz (B)